

CARL SCHMITT'İN DEĞERLENDİRMELERİ DOĞRULTUSUNDA MODERN TOPLUMDA SİYASET-SİYASET DIŞI İLİŞKİSİ

Mehmet Emin BALCI*

Özet

Bu makale Carl Schmitt'in modern siyaset hakkındaki değerlendirmeleri aracılığı ile siyaset ve toplumsal hayat arasındaki ilişkiyi sorgulamayı amaçlamaktadır. Siyasetin, bireyler-arası ilişkileri düzenleyen bir yaşam sanatından hayatın akışkan ve çatışmalı yapısını soyut bir kurallar sistemine nasıl dönüştüğü bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu maksatla çalışmanın birinci kısmı siyasetin her yerde olduğu ve hiçbir yerde olmadığı modern öncesi dönemdeki siyaset-toplumsal hayat ilişkisine odaklanmıştır. İkinci kısmı ise bir istisna durumu olarak siyasetin olağanı nasıl düzenlediği ve siyaset dışının sınırlarının nerede başlayıp bittiğini tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Carl Schmitt, siyaset, siyaset dışı, olağan, istisna

(According to Carl Schmitt's Consideration on the Relation between Political and Apolitical in Modern Society)

Abstract

This article aims to examine the relationship between political and social life through Carl Schmitt's considerations about modern politics. Main point of this study is how politics is transformed from an art of life that order interpersonal relations to an abstract system of rules. For this reason first chapter of this study is focused on the relation between politics and social life in pre-modern epoch that politics is everywhere and nowhere. Second chapter is debating how politics as an exception regulates mundual and where boundaries of apolitic begin and finish.

Keyword: Carl Schmitt, politic, apolitic, mundual, exception

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim elemanı
FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2013 Bahar, sayı: 15, s. 59-70
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

Giriş

Siyaset, karar verme etkinliğidir. Her siyasal düzen, ait olduğu toplumsal hayat hakkında kurallar koyan, bir şeyleri yasaklayıp bir şeyleri serbest bırakan böylelikle hayatı yeniden üreten bir mahiyete sahiptir. Bununla birlikte karar-kural bağlamında düşünürsek, kararın neye karşı neden alındığı ve kuralların hangi toplumsal problemi gidermek için koyulduğu hep bir muğlaklık taşır. Genellikle kararların bir şeylerin yapılması gereken anların sonucu olduğuna, kuralların belirli bir sorunun çözülmesini sağlayan bir tanımlar bütünü olduğuna inanılır. Fakat bu inanç, kuralların soyut ve dondurucu yapısının varoluşun somut ve akışkan dokusunu neden belirlemesi gerektiğini açıklamaya yetmez. Bir kurala göre belirli bir tanıma sokulan her durum, aslına bakılırsa bambaşka bir kural ve tanıma da dahil edilebilir. Sonuçta alınan kararlar, koyulan kurallar hayat ile mutlak manada özdeş değildir. Aslına bakılırsa kurallar ve yasaklar, Freud'un analojisiyle söylersek, trafiğin akışını düzenlemek için şehir mühendisleri tarafından yolun belirli noktalarına yerleştirilen trafik lambaları gibidir. Trafik lambaları asla trafiğin ne olduğunu belirlemez; sadece onu bir varlık tanımına yönlendirirler. Fakat karar verici bir mekanizmanın bizatihi var oluşu, verilen kararın somut gerekçesi ile kararın dayandığı norm arasındaki varoluşsal ayrımı, pratikte, olağan görüş alanından uzaklaştırır. Toplumsal huzurun ne zaman hangi koşullar doğrultusunda sağlanacağı, bu huzuru tehdit eden şeylerin ne olduğu genel-geçer bir kritere değil; karar vericilerin kendilerinde buldukları yaptırım gücüne tabidir:

“Somut gerçeklikte kamu düzeni ve güvenliğinin ne zaman var olduğu ve ne zaman bozulup tehlikeye düştüğü, buna karar verecek olanın askeri bir bürokrasi, müteşebbis ruhun hakimiyetindeki özerk bir yapı ve radikal bir parti örgütü olmasına bağlı olarak çok değişik biçimlerde ortaya çıkar. Çünkü her düzen bir karara dayanır ve üzerinde kafa yormadan çok açık bir kavrammış gibi kullanılan hukuki düzen kavramı da hukukun bağımsız iki unsurunu barındırır. Diğer tüm düzenler gibi hukuki düzen de bir norma değil bir karara dayanır.”¹

Bu çalışma, modern düşünürler arasında özgün bir yere sahip olan Carl Schmitt'in siyaset düşüncesi bağlamında modern dünyada hayat ve kural arasındaki özdeşliğin nasıl kurulduğu tartışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle Kartezyen felsefenin kural koyucu anlayışının karşında modern öncesi siyasal anlayışın politika-dışı ile arasındaki diyalektik ilişki anlatılacaktır. Daha sonra ise her şeyin hem politik hem de apolitik olduğu olağan bir düzenden, istisnanın genelleştiği bir dünyaya ev sahipliği yapan modern dönemdeki siyaset-siyaset dışı ayrımı irdelenecektir. Bu bağlamda Schmitt'in siyasal karar vermenin yerini ekonomik rekabetin ve ahlaki tartışmanın aldığı bir düzende siyasetin iddia

¹ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, trc. A. Emre Zeybekoğlu, Dost Yayınları, Ankara, 2010, s. 17

edilenin aksine ortadan kalkmadığı yalnızca kılık değiştirdiği kanaati açıklanmaya çalışılacaktır.

I. Politikanın Kadim Diyalektiği ve Cogito'nun Açmazı

Bilindiği üzere modern düşüncüyü Descartes'ın “düşünüyorum öyleyse varım”² mottosu ile başlatmak yaygın bir kanaattir. Descartes bu yargısının hemen akabinde “ben varsam tanrı da vardır; çünkü tanrının fikri bende vardır”³ önermesini ileri sürer. Böylece Kartezyen felsefe Tanrıyı akledilebilirliğin bir parçası haline getirmekle aynı zamanda insanın var olduğu ontolojik bütünlüğü de yeniden belirler. Benin doğrudan Tanrı ile özdeşleşmesi aynı zamanda dünya ile de düşünme düzeyinde özdeşleşmesinin önünü açar. Başka bir deyişle Descartes için zaman, mekan ve haliyle yaşam yalnızca aklın evrensel yasaları ile doldurulması gereken birer boşluktur. Kartezyen felsefe, varlığın madde ve ruh düzeyinde aynı kurallar düzenine tabi olduğunu ileri sürerek olağan dünyanın biricik, çok katmanlı ve mütenakız dokusunu büyük bir basitleştirmeye uğratmıştır. Sonuç olarak artık kuralların vaz edilmesinin varoluşu belirlediği bir epistemolojik görüş bütün yaşama etkinliklerine egemen olmuştur.

Kartezyen felsefenin insanı aklın fanusu içine alıp dünyanın “irrasyonel” akışkanlığından soyutlaması, düşünmenin faili olan benliği soyut kuralların deterministik koşullarında yaşamaya sevk etmiştir. Bu noktada Aydınlanmacı toplum tasavvurunun eski toplumsal ve siyasal alışkanlıkların yarattığı çok katmanlı, ön-görülmesi zor kadim dünyanın üzerinden silindir gibi geçmesi kaçınılmazdır. Dünya, rasyonel olarak içi doldurulması gereken bir boşluk olduğuna göre; tüm toplumsal yaşamın özellikle de siyasetin ve kültürün yeniden tanımlanması kaçınılmaz bir durumdur. Peki modern dünya görüşünün tamamen dönüşmesi gerektiğini düşündüğü modern-öncesi dünyada siyaset ve kültür ilişkisi nasıl işlemektedir?

Descartes'ın insan-dünya ve tanrı arasındaki kurduğu ontolojik özdeşlik düşünmenin sistematik bir işleyişini insana kazandırmıştır belki ama (düşünen) benliğin kendisinin gerçekte ne olduğu sorusunu müphem bırakmıştı.⁴ Descartes'ın müphem bıraktığı bu soru, aslına bakılırsa kadim dünyanın üzerinde temellendiği asli noktadır⁵. Aydınlanmanın varlığı madde-ruh diye iki düzeye indirgemesinin aksine modern-öncesi dünyada varlık üçlü bir tasnif

² Rene Descartes, Metod Üzerine Konuşma, trc.. Bülent Kenar, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1996, s. 99.

³ Rene Descartes, İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler, trc. Mehmet Karahasan, MEB Yayınları, İstanbul, s. 170-171

⁴ Martin Heidegger, Metafizik Nedir?, trc. Mazhar Şevket İpşiroğlu-Suut Kemal Yetkin, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998, s.17

⁵ Bu noktada “*Gnothi seauton*”, “*men arefe nefsehu*” gibi değişik dillerde aynı anlama gelen söz kalıplarının bulunması şaşırtıcı değildir.

eşliğinde anlaşılır. Modern öncesi dünyada ruh (*physche*) ve cisim (*materia*) kendilerini yalnızca iki varlık düzeyinin kesişim alanı olan bedende (*anima, nefis*) gösterebilir ve bu alanda gösterildiği kadarıyla bilinebilir. Ruhun basit ve soyut yapısına karşı cismin bileşik ve somut bir doğaya sahip olmasını göz önünde bulundurursak; modern-öncesi dünya için benliğin her zaman için birbirlerine zıt güçlerin eş zamanlı tesiri altında bulunduğu sonucuna ulaşmak pek de güç değildir. Benliğin mütenakız bir varlık alanında konuşlanmış olması, onun mahiyetini açıklayacak bir kurallar düzeniyle özdeşleşmesine mani olmaktadır. Benliğin bir niteliği hakkındaki bir kuralın başka bir niteliği tarafından iptal edilebilmesi, genel-geçer bir rasyonel yasalar düzeni kurmayı güçleştirmektedir. Bu bağlamda modern öncesi dünya için benliğin düşünme eylemi ile, Kartezyen felsefede olduğu gibi, kendini yaşamdan soyutlaması ve sonrasında yaşamı sıfırdan inşa etmesi mümkün değildir. Tam aksine düşünme eylemi, insanın ruh ile cisim arasındaki bağıntıyı sürekli olarak yeniden kurmasını sağlayacak bir hareketliliktir (**entelekhia**).⁶ Bu hareketlilik, Kartezyen felsefenin öngördüğü gibi, sadece aklın her koşulda geçerli olan teorik boyutunu (doğru-yanlış işlemini) değil; somut benlikleri ait olduğu toplumsal koşulların pratik boyutunu (iyilik ve kötülük değerlerini) da dikkate almak zorundadır: *”Doğru ve yanlışın varlığı hiçbir şarta bağlı değildir ve iyi ile kötü belirli bir kişi için iyi ve kötüdür.”*

Modern-öncesi dünya için iyinin kaynağı, kadim olandır. İnsanın dünya içindeki seyri geçmişin adımlarını takip eder. Dolayısıyla yaşam, önceden verili bulunan düzene her düzeyde intibak etmeyi gerektiren bir süreçtir. Kadim düzen içinde bu intibak eylemi siyasetin ve kültürün biçimlenmesine de aynen sirayet eder. İnsanın ruh ve cisim ya da olması gereken ve olan arasındaki dengeyi bulma etkinliği olarak entelekhia, siyaseti doğrudan kendi varlık sahası olarak görür. Fakat bu noktada siyaset modern siyasal antropolojiden farklı bir yerde temellenir. Şöyle ki; siyasi olanı ve siyaset-dışını yani kültürel olanı birbirinden keskin bir şekilde ayırmaya (liberal söylem) veya birleştirmeye (muhafazakar söylem) çalışan modern politik anlayışların aksine modern-öncesi dönemde siyaset ve kültür arasında keskin bir ayırım görünmez. Siyasetin öncelikli olarak bedeninin (**tedbir-ül nefis**) daha sonra ailenin (**tedbir_ül menzil**) ve son olarak da şehrin (**tedbir-ül medine**) sevk-i idaresi olarak anlaşıldığı bir toplumsal düzen içinde siyasal eylem, dünyayı dönüştürecek bir imkan alanı olarak değil; olağan dünyanın bir bileşeni olarak telakki edilir. Gerek siyaset gerekse de kültür aynı bedeninin parçalarıdır. Bedenin uzuvlarının müstakil birer organizma değil; aynı anatominin uzvu olması gibi siyaset ve kültür de iç içe geçmiştir. Dolayısıyla siyaset ve kültür arasındaki ilişki, bir alanın diğerini belirlediği deterministik değil; siyasetin kültüre kültürün siyasete evrildiği diyalektik bir anlam taşır. Başka bir deyişle modern öncesi dünyada her şey siyasidir ama aynı zamanda hiçbir şey siyasi değildir. Kültürel-siyasal hayatın gayesi, olanı/şimdiyi

⁶ Aristoteles, Ruh Üzerine, trc. Zeki Özcan, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.173

olacakla/gelecekle birleştiren namütenahi bir doğrusal harekette değil; olanı olmuşla/geçmişle birleştiren ebedi bir döngüde saklıdır. Bu sebeple, Şamanizm'in kutsal rahiplerinden Platon'un filozof-kralına, Kurtarıcı İsa'dan Masum İmama kadar modern-öncesi her kültürde ruh ile cisim, ideal ve ampirik arasında dönüşlülüğü temsil eden kadim bir mitik-politik beden figürünün bulunması şartıdır.⁷

Modern öncesi dönemde siyaset, Aristo'nun deyişle, iyi olanın yeryüzündeki arayışı olsa da onun tamamen ideal bir anlama sahip olduğunu söylemek elbette ki safdillik olacaktır. Karar alıcı mekanizmalar, dünyaya adapte olmaya çalışan bir düşünce ve eylem bütünlüğüne sahip olmakla birlikte dünyayı rayından çıkarabilecek bir kudrete de sahiptir. Başka bir deyişle siyasal, olan ve olması gereken arasındaki uçurumu kapatacak bir anlam içerdiği gibi tam da bu uçuruma yerleşen, ayrık bir anlam da içerir. Gündelik yaşamlarımızda alışkanlıklarımızın bir eseri olarak ideal ve ampirik olan arasında bir ayrım olmadığına inanırız hatta böyle bir ayrımın varlığını dahi çoğu zaman fark etmeyiz. Fakat yaşamda bu alışkanlıkların sekteye uğradığı anlar, bize söz konusu uçurumu hatırlatan olaylar her zaman vardır. İşte siyaset, genelin uyumlu bütünlüğü kadar sapmaların, patetik süreçlerin ortaya çıkardığı çatışmaların da bir ürünüdür. Dolayısıyla modern-öncesi dönemde siyaset, her zaman için genel gidişatin içinde, gidişati değiştirmese de akışını kesintiye uğratabilecek çapta bir istisnadır. Bu sebeple o, bir yanıyla daima pratik güç ilişkilerinin mecrasıdır. Siyasal düzen kendi istisnai varlığını muhafaza edebilmek adına muhtemel birer "tehdit" olarak algıladığı diğer siyasi aktörleri, olması gerekenin sınırlarını aşan bir şekilde, ortadan kaldırma yolunu seçmiş hatta bunu zaman zaman gerekli de bulmuştur. Çünkü politik bir mekanizma için; *"yaşanması gereken ile gerçekte yaşanan birbirinden öylesine farklıdır ki yapılanı bırakıp yapılması gerekeni izleyen bir kimse, kısa bir sürede, varlığını korumaktan çok onun yıkımı ile karşı karşıya kalmaktadır."*⁸

Bu noktada siyasal mekanizmanın, modern-öncesi dönemde kendi varlığını muhafaza edebilmek için hiçbir kural veya yasaya, bir süre için, boyun eğmeyecek istisnai bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Fakat bu dünyada karar verme mekanizmasını sahiplenme anlamında siyaset yapmak dar bir çevrenin tasarrufudur. Dolayısıyla siyasal aygıtı sahip olma uğruna girilen mücadeleler bu çevrenin dışına çıktığında genel bir korku ve kaygı duygusu uyandırmaktan öteye geçmemiştir. Bu korku veya kaygı ise insanların alıştıkları sembolik dünya düzeninin sarsılmasından kaynaklanmaktadır. Hangi politik tarafın kazandığı yönetim aygıtlarının dışında kalanlar için öncelikli bir sorun değildir. Temel sorun bu mücadelelerden sonra dünyanın başlangıçtaki olağan durumuna dönüp dönmeyeceğidir:

⁷ Claude Levi Strauss, Mit ve Anlam, trc.. Şen Süer ve Selahattin Erkal, Alan Yayınları, İstanbul:1986, syf:43

⁸ Niccolo Machiavelli, Prens,trc. Harun Mutluay, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2004, s. 117

“Bir yeri ele geçiren orayı elinde tutmak istiyorsa iki şeye dikkat etmelidir; ilkin eski prensin soyunu kurutması; ikinci olarak da yasalar ve vergi düzeninde değişikliğe gitmemesi gerekir; böylece çok kısa sürede burası da eski prenslikle birlikte tek bir bütün oluşturacaktır.”⁹

Sonuç olarak modern öncesi dönemde siyaset daima ikili bir anlam içermiştir. Siyasal, bir yönüyle ruh ve cisim arasındaki karşıtlığı gidererek dünyaya uyum sağlamayı hedefleyen, olağan ve istisna arasındaki diyalektikle ile sürüp giden sıradan bir etkinliktir. Diğer yönüyle ise siyaset, karar verme iktidarının kimin elinde bulunacağını dünyayı alışıldık halinden çıkardığı, varlığını yani tasarruf alanını “tehlikelerden” korumak için sürekli teyakkuz halinde bulunan olağan-üstü bir etkinliktir. Modern-öncesi dönemde siyasetin bu istisnai durumu her zaman gerek halk gerek yöneticiler nezdinde bir istisna olarak muhafaza edilmiş, yaşama değil ancak karar verme mekanizmasına sahip olmak bağlamında siyasetin dar politik aktör çevresinden sıyrılıp tabana yayılması her zaman için sakıncalı görülmüştür. Modern dönemle siyasetin ikinci ve araçsal anlamı yani kararı kimin ve nasıl vereceği hayatın bütün anlamını yaratacak ve onun modern-öncesi dönemdeki istisnai durumunu geneli belirleyen hale getirecektir.

II. İstisnanın Kaideleşmesi: Dostun ve Düşmanın Yeniden Tanımlanması

Carl Schmitt, modern siyasal düşüncede egemeni “olağanı değil, olağan-üstünü belirleyen güç”¹⁰ olarak tanımladığı için oldukça özgün bir yere sahiptir. Fakat Schmitt’in özgünlüğü siyaseti hiç bilinmeyen bir bakış açısı çerçevesinde yeniden tanımlamasından değil; modern dönemin temellerini bulduğu hakikati ters yüz etmesinden gelir. Schmitt, Aydınlanma felsefesinin insanın doğasının ve toplumun yasalarının rasyonel olarak keşfedilebileceği ve insanın bu yasalara uygun şekilde eğitilmesi gerektiği gibi modern bir inancını sarsıntıya uğratmıştır. Schmitt için toplumun düzenini doğanın düzenine uygun hale getirmek gibi bir amaç, evrensel bir hakikatin ahlaki tezahürü değil; modern iktidarın kendini eski iktidar anlayışından ayırmasını sağlayacak istisnai bir karardır. Schmitt’e göre “her siyasi düşünce insan doğası karşısında bir şekilde tavır alır ve insanın ya “doğası gereği iyi” veya “doğası gereği kötü olduğunu var sayar. Pedagojik veya ekonomik açıklamalarla bu sorundan yalnızca görünürde kaçınılabılır.”¹¹

Modern siyaseti modern-öncesi siyasal anlayıştan temelde farklılaştıran şey, egemenin dünyanın olağan halini istisnai bir karar ile yeniden üretmesidir. Bu durum aslına bakılırsa Hıristiyanlık’ın kurumsallaşması ile başlamıştır.

⁹ A.g.e. s. 47

¹⁰ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat*, s. 13

¹¹ A.g.e., s. 60

Bilindiği üzere Hristiyanlık, insanın dünya-içindeki yerinin bir atılmışlığın sonucu olduğunu düşünür. Bu bağlamda dünya hayatı, tanrısal hakikatten uzak düşen bir mahiyet taşıdığı için geçici ve kötüdür. İnsan dünyanın kötülük dolu suretlerine kapılırsa kendisi için ebedi bir acının kapılarını açacaktır. Hristiyanlık'a göre insanın dünyanın acı ve aldatıcı yaşamından kurtulması yalnızca İsa Mesih'in öğretileri doğrultusunda davranılarak kazanılan bir inayet ile mümkün olabilir. Bu sebeple kişi, dinin öğretilerine tam bir itaatle iman etmeye ve kutsal gün gelene kadar dünyevi olanın cazibesine kapılmayacağına dair söz vermeye karar vermelidir. Başka bir deyişle insan, dünyanın genel gidişatı içinde kıyamete kadar kurtarılmış bir bölge içinde yaşamalı ve o bölgenin kurallarına riayet etmelidir. Böyle bir yaklaşım, bütün Orta Çağ'ın dünya görüşünü belirleyen Katolik iktidar mekanizmasının kendine uygun bir insan doğası yaratmasının özünü oluşturmuştur. Batı tarihinde egemenin dünya içinde bir dünya yaratma girişimi, Hristiyanlık tasfiye edilmesine rağmen, hız kesmeden devam etmiştir. Dünya ötelere gelen bir kurtarıcı fikrinden arındırılmıştır belki ama Hristiyanlık Aydınlanma düşüncesine egemenin geneli bir istisnaya indirgeme anlayışını miras bırakmıştır.

Modern dönemde istisnanın geneli belirleme etkinliği doğal hal ve doğal hukuk tartışmalarında görülebilir. Aydınlanma felsefesinin varlığı Tanrı'dan bağımsız bir şekilde açıklama çabası, insan doğasının kurucu bir referans kabul edilmesinin önünü açmıştır. İnsanın doğal durumunun iyi veya kötü olarak tanımlandığı tüm felsefi spekülasyonların ortak yanı; artık bir daha doğal duruma dönülemeyeceği yönündedir. Eski doğal halinden "bir şekilde" çıkan insanoğlu bu andan itibaren yaşamını söz konusu çıkışın varlığını göz önünde bulundurarak idame ettirmek mecburiyetindedir. Dolayısıyla egemen, aldığı her kararı ve koyduğu her kuralı bu sapma durumu içinde belirleyendir:

"Doğa ile hukuk arasındaki belirsizlik mntukası olarak egemen istisna, hukuksal referansın askıya alınmış haliyle kabul edilmesidir. Bir şeyi emreden ya da yasaklayan her kuralda (örneğin cinayeti yasaklayan kuralda), normal kuralın kendisinin ihlali anlamına gelen saf ve yaptırımı olmayan bir istisna durumu vardır (aynı örnek için konuşursak, bir insanın doğal şiddet değil de egemen şiddet sonucu öldürülmesi kuralın istisnasıdır)."¹²

Fakat doğal hukuk tartışmaları sonucunda egemenin istisna içinde geneli belirleyen asli mahiyeti yerini ideal karar verme mekanizmasının veya devlet rejiminin nasıl olması gerektiği tartışmalarına bırakmış ve siyasetin gerçek anlamı hiç dikkat çekmeyecek bir pozisyona gerilemiştir. Başka bir deyişle hayatı düzenleyen kuralların hangi araç ve aktörler tarafından belirleneceği gibi araçsal bir durum, belirleme eyleminin kendisinin önüne geçmiştir. Söz konusu durumun en yaygın örneği modern siyaset felsefesinde devletin rejiminin ne

¹² Giorgio Agamben, Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat, trc. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2001, s. 32

olması gerektiği tartışmalarında görülebilir. Karar alma mekanizmasının monarşik, demokratik veya aristokratik bir siyasal düzen aracılığıyla mı yürütüleceği her zaman için karar almanın varoluşsal zorunluluğunun önüne geçmiştir. Hobbes'un hükümlerini ölüm korkusu üzerine kuran Leviathan'ından, Locke'un yaşama ve mülkiyet hakkının garantörü olan anayasal monarşik devletine oradan Rousseau'nun toplumsal marjlarından arınmış genel iradenin sözcülüğünü üstlenen aristokratik cumhuriyetine kadar bütün modern siyaset felsefesi geleneğinde doğal hal tartışmalarının siyasal rejimlerin ilke ve pratiklerini tayini ile tamamlanması oldukça ilgici çekicidir.

Modern dönemde modern-öncesinin aksine siyaset ve siyaset-dışı/sivil alan arasında keskin bir ayrım yaşanmış ve bu ayrımın iki tarafı bir bütün oluşturmak yerine birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışan bir hedefe yerleştirilmişlerdir. Bilindiği üzere Batı siyaset felsefesinde siyaset ve sivil toplum ilişkileri birbirine karşıt iki anlayış ile kurulmuştur: liberal ve muhafazakar düşünce. Liberal anlayış'a göre insan doğal durumundan tabiata kendi emeğini yüklemesi ile çıkmıştır¹³. Öyle ki insanın doğayı mülkleştirme becerisi onun diğer insanlarla kurduğu ortak bağı oluşturmuştur. Bu bağlamda liberal anlayış için toplumsal düzen, bireyler arasındaki mülkiyet ilişkilerine göre, ekonomik olarak, biçimlenmiş bir mahiyettedir. Sivil alanın insani etkinliğin merkezinde yer aldığı ve siyasalın ona bağımlı hale geldiği böyle bir toplum tasarısında siyasetin vazifesi; bireylerin can ve mal güvenliğini sağlamaya ve bireyler arasındaki anlaşmazlıkları gidermeye indirgenmiştir. Muhafazakar siyasal anlayış ise insanın doğal halinden hiyerarşik bir örgütlenme kurduğu anda çıktığını ileri sürer. Bu anlayışa göre insan doğası gereği kötü olduğu için eylemlerini kontrol edecek dışsal ve zorlayıcı bir güce, kendisi hakkında karar verecek üst bir iradeye muhtaçtır. Muhafazakar düşünce açısından söz konusu zorlayıcı güç ve üst irade politik alanda ortaya çıkar.¹⁴ Politikanın tayin ediciliği olmaksızın sivil toplum bir karmaşa ve çatışma alanıdır. Schmitt'e göre toplumsal düzenin sivil veya siyasal alanın öncülüğünde kurulacağını ileri süren bu iki zıt yaklaşımın tek ortak bir noktası vardır: siyasal olanı devlete eşitlemektir. Schmitt, devlete ilişkin olmayan her şeyin yani tüm toplumsal şeyleri apolitik olarak görmenin yaygın ancak naif bir hata olduğunu düşünür.¹⁵

Modern toplumda siyasetin devlet ile özdeşleştirilmesi yaşamda politika dışı bir alan varmış gibi bir izlenim yaratmış ve savaştan varesten bir toplumsal düzenin kurulabileceğine dair kitlesel bir ütopyaya zemin hazırlamıştır. Schmitt'e göre böyle bir tasavvur, siyasal karar vermenin varoluşsal zorunluluğunu ortadan kaldırmamış; yalnızca siyasal karar verme sürecinin

¹³ John Locke, *Sivil Toplumda Devlet*, trc. Serdar Taşçı-Hale Akman, Metropol Yayınları, İstanbul,2002, s. 39

¹⁴ Karl Marx, *Hegelin Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, trc. Kenan Somer, Sol Yayınları, İstanbul,1997, s. 3

¹⁵ Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, trc. Ece Göztepe, Metis Yayınları, İstanbul,2007, s. 41

“yansız” diye anılan formel bir değişikliğe gitmesine sebep olmuştur. Siyasal, modern çağda politika aygıtının kurallar düzeninden kendini soyutlamış, ekonomik ve ahlaki kuralların teşekkül sürecine kanalize olmuştur. Ekonomik açıdan siyasal, her varlığın bir metaya dönüştüğü, sermayenin artarak bütün dünyayı dolaştığı bir rekabettir. Schmitt için eskiden siyasal topluluklar arasındaki dost düşman ayrımı, ekonomi çatısı altında burjuvalar arasındaki “kurallı” bir mücadele ya da burjuva-proleterya arasındaki bir sömür ilişkisi şeklinde aynen devam etmektedir. Ekonomi ile bağlantılı olarak siyasal karar vermenin büründüğü başka bir form ise evrensel bir etik yaratma tartışmalarında görülmektedir. Bu minvalde modern çağda insanın rasyonel yetkinliğinin belirleyeceği bir ahlak yasasının toplumlar arasındaki ayrışmayı ortadan kaldıracacağı ve Kant’ın deyişiyle, “kalıcı bir barış” ortamı yaratacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla barışı amaçlayan bir ahlak yasasının nasıl olması gerektiği bağlamındaki tartışmalar, siyasalın modern çağda büründüğü ikinci siyaset-dışı formu oluşturmaktadır:

“Evrenin kutuplarını oluşturan etik ve ekonomi, merkezin iki zıt yansımasından ibarettir. Etik coşku ile materyalist-ekonomik nesnellik her tipik liberal ifadede birleşerek siyasal yeni bir veçhe kazanır. Böylece siyasal nitelik taşıyan kavga kavramı, liberal düşüncenin “ekonomi” tarafında rekabete, liberalizmin “manevi” tarafında ise tartışmaya dönüşür; “savaş” ve “barış” gibi iki değişik statü arasındaki net ayrım yerini sonsuz rekabetin ve sonsuz tartışmanın dinamiğine bırakır.”¹⁶

Schmitt’e göre modern çağda siyasi olan sınırlanmamış veya etkisini yitirmemiş aksine ekonomik ve ahlaki kılık değiştirmeler sayesinde karar verme etkinliği ve savaş durumu modern çağda bitip tükenmeyecek bir noktaya gelmiştir. Öyle ki modern dünyadaki bütün barış girişimleri, uluslar arasındaki dostluk ilişkilerini her an bozulabilecek bir ittifak ilişkisine dönüştürmekte, böylelikle barışın daha kolay bozulup savaşın daha örgütlü ve sürekli bir hale gelmesine hizmet etmektedir.¹⁷ Modern çağ, politikanın sonunu getirmeyi ne kadar amaçlarsa amaçlasın aslına bakılırsa tüm zamanlardan çok daha politiktir. Modern öncesi zamanlarda siyaset; toplumun varlığını somut bir dış düşmana karşı koruma vazifesini üstlenmişken, modern zamanlar toplumun siyasal aygıt tarafından müphem bir (iç) tehlike karşısında tükenmez bir teyakkuz halinde bulunmasına ve bu doğrultuda sürekli yeniden örgütlenmesine ev sahipliği yapmaktadır. Modern siyasetin iç ve dış arasında yaptığı muğlak ayrım, dost ve düşman tanımlarının izafeleşmesi ile sonuçlanmış, böylece siyasal pratik görüş alanında kaybolup gündelik yaşamın kişisel tercihler dediğimiz istisnalar temelinde kültürleşmesinin yolunu açmıştır. Başka bir deyişle modern dünyada toplumsal alanın müphem, karmaşık ve mütenakız eğilimleri örtük siyasal kültür

¹⁶ A.g.e., s. 92

¹⁷ A.g.e., s. 72

tarafından kodlanmaktadır. Weberci anlamda bu bürokratikleşmiş gündelik yaşam, her birimi hesaplamaya, ölçeklendirmeye, öngörülebilir hale getirmeye çalışır. Modern zamanlar için dünya olduğu haliyle kabul edilebilecek bir yer değildir. Her birey gündelik yaşamında sunulan alternatiflerden kendini özdeşleştireceği bir tercihler demeti yaratmak zorundadır. Başka bir deyişle; nasıl giyinmesi, düşünmesi ve inanması gerektiğine yani kim olması gerektiğine karar vermek zorundadır. Tam da bu noktada modern siyasal, var-oluşu kapalı bir şeyleştirmeye tabi tutar ve her şeyleştirmenin bir unutuş olması sayesinde kendi işleyişini gerçekliğin kayganlığından bir süreliğine kurtarır. Dolayısıyla modern dünyada politikanın politika değil; bilim, ekonomi ya da kültür-sanat kategorisi altına yerleştirilmesi pek bir şeyi değiştirmez. Çünkü bütün yaşam için bir rasyonalizasyon/politizasyon eşliğinde, hiç durmayan mekanik bir hareketlilikle, her fail ve fenomeni yeniden kurmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada siyasetin modern öncesi ve modern dönemlerde toplumsal yaşam içinde üstlendiği rolü, Schmitt'in tespitleri doğrultusunda açıklamaya çalıştık. Siyaseti istisnai bir mesele olarak görmek tarih boyunca rastlanan bir durumdur. Bununla birlikte siyasal istisnanın olağanla bağlantısı konusunda modern öncesi ve modern dönemlerde bir anlayış farklılığı yaşanmıştır. Modern-öncesi dönemde siyasal aygıt, kendi çıkar ve hedefleri doğrultusunda gündelik yaşamdan zaman zaman sapsa da hayatın genel-gidişatına her zaman için eklemlenmeyi tercih etmiştir. Bu eklemlenme siyasal ve siyaset dışı arasında (her şeyin hem siyasal ve hem de siyaset-dışı olduğu) diyalektik bir ilişki yaratmış, böylece siyaset yapmak insanın kendini, ailesini ve ait olduğu topluluğu sevk-i idare etmek gibi bir beceriye tekabül etmektedir. Bu bağlamda modern öncesi dünya için siyaset soyut ve yalın kurallarla teorik olarak yönetme değil; olağanın somut ve mütenakız durumlarıyla pratik olarak baş etme sanatıdır. Modern dönemde ise siyaset, istisnai durumunun geneli belirleme sürecidir. Başka bir deyişle artık doğal halinden çıkmış insanlığın bu çıkışı her an hatırlayarak davranma zorunluluğudur. Dolayısıyla bir karar verme etkinliği olarak siyasal, olağanın ne olduğuna sürekli karar vermesi, belirli kurallar tayin etmesi gereken bir ihlal durumudur. Modern siyaset düşüncesinde siyasal ve siyasal dışı arasında tek ortak yanları siyaseti devlete özdeşlemek olan keskin bir ayırım yaratılmıştır. Schmitt'e göre bu ayırım siyasal olanın gerçekteki mevcudiyetini çarpıtan bir yanılgıdır. Modern dünyada siyasal, ekonomi ve ahlak kisvelerine bürünse de olağan dünyanın bir parçası haline gelerek veya onu bir parçası haline getirerek var-olmaya devam etmektedir. Schmitt'e göre modern toplumsal düzen, istisnai bir hal olan siyasal gündelik yaşamın en kuytu köşelerine kadar yaymıştır. Böylece dostu ve düşmanı ayırma, savaşa ve barış durumlarını belirleme sanatı olarak siyaset olağanı patetik hale getirmiş, gündelik yaşamı her şey için sürekli karar verilmesi gereken bir mücadele alanına dönüştürmüştür. Siyasetin gündelik yaşama sızarak, olağanı olağan-üstü

şeklinde yeniden üretmesi başka bir deyişle anormali normale dönüştürmesi, sürekli olarak dost-düşman tanımı yapmaksızın kendini ve dünyayı tanıyamayacak bir bir (siyasal) varlık anlayışı yaratmıştır. Bu varlık anlayışının modern tarihteki en çarpıcı örneklerinden biri; Faşizm'dir. Modern siyaset düşüncesinin Faşizm konusunda yarattığı antipatiden başımızı bir an için kaldırırsak, modern hayatın devlet erkinden kaynaklanmasa ya da doğrudan ona bağlanmasa da mütemediyen yüzer-gezer Faşizmler ürettiğini fark edebiliriz. Zaten yazılarının çoğunu hemen hemen seksen sene önce vermiş Carl Schmitt'in hala çarpıcılığını koruyor olması apolitik diye tanımladığımız gündelik yaşamda saklanan politizasyonu açıkça ortaya koymasında yatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio. *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, trc. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aristoteles. *Ruh Üzerine*, trc. Zeki Özcan, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- Baumann, Zygmunt. *Siyaset Arayışı*, terc. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 2000.
- Clastres, Pierre. *Devlete Karşı Toplum*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Descartes, Rene. *İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler*, trc. Mehmet Karaasan, MEB Yayınları, İstanbul.
- Descartes, Rene. *Metod Üzerine Konuşma*, trc.. Bülent Kenar, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1996
- Foucault, Michel. *Toplumun Savunmak Gerek*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Heidegger, Martin. *Metafizik Nedir?*, trc. Mazhar Şevket İpşiroğlu-Suut Kemal Yetkin, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998
- Horkheimer, Max-Theodor W. Adorno. *Aydınlanmanın Diyalektiği: Felsefi Fragmanlar I-II*, trc. Oğuz Özgül, İstanbul, 1995.
- Kaufmann, Matthias. *Aydınlanmış Anarşi Siyaset Felsefesine Giriş*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003
- Levi-Strauss, Claude. *Mit ve Anlam*, trc.. Şen Süer ve Selahattin Erkal, Alan Yayınları, İstanbul, 1986
- Locke, John. *Sivil Toplumda Devlet*, trc. Serdar Taşçı-Hale Akman, Metropol Yayınları, İstanbul, 2002.
- Machiavelli, Niccolo. *Prens*, trc. Harun Mutluay, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2004.
- Marx, Karl. *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, trc. Kenan Somer, Sol Yayınları, İstanbul, 1997.
- Nispet, Robert. *Muhafazakarlık, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* içinde, ed. Tom Bottomore ve Robert Nispet, trc. Mete Tuncay ve Aydın Uğur, Verso Yayınları, 1990.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Toplum Sözleşmesi*, trc. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2005.
- Schmitt, Carl. *Siyasal Kavramı*, trc. Ece Göztepe, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.
- Schmitt, Carl. *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, trc. A. Emre Zeybekoğlu, Dost Yayınları, Ankara, 2010.
- Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*, terc. Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.